

Studier Kritiker och Notiser.

Literär Tidning.

N° 32.

Lördagen den 26 Oktober

1844.

Om Hallman.

(Fortsättning).

Men att skatta Hallman jemngod med Holberg är utan twifvel ett misstag. Holberg är icke allenast stor genom sin spelande qwickhet, sin stora menniskofkänedom, sin kosteliga humor; han har i sina bästa stycken, t. ex. i Erasmus Montanus, Jeppe på Berget, Den Politiske Kandestöber och flera, ett storartadt fött att se werlden och hans komedier få derigenom en högre, en allmännare betydelse, än den, att blott narra folk att skratta. Men en sådan universellare rigtning kunna wi ej med bästa wilja spåra hos Hallman, hos hwilken nästan alltid en grundtanke felas, och det måhända af det skäl, att hans lustspel alla äro mer eller mindre rigtade endast på parodisk effect.

I Holbergs Erasmus Montanus, t. ex., kan man ej undgå att inse, att Erasmus och Peer Degn icke äro blotta parodiska copior. De äro mera. Erasmus Montanus är en typ af de egenkära werldsforhåttare, hwilka äro af samma natur som Don Quixote, men i motsatt rigtning. Will Don Quixote återföra en försluten tid in i samtiden, så är Erasmus Montanus en framtidens man. Han will sätta sina abstractioner i stället för den concreta werkligheten och tror sig genom formella slutledning kunna häfwa den werldsåsigte, som är införlifwad i hans omgifning. Peer Degn är på en gång hans motsats och hans spegelbild, i hwilken Erasmus Montanus har att skåda sin egen absurditet ansigte mot ansigte. Ty det ligger ju lika mycket eller lika litet förnuft i Peers *post mortem senectutam nos habebat humus*, som i Erasmi sophismer. Följden blir naturligtwis den, att Erasmus måste "give sig tabt i Latinen" och wädja till samma auctoritet, som han nyss gjort sig beswär att anullera. Detta är bilden af all ungdomlig egenkär-

lek och öfwermod. Abstractionerna måste wika för lifwets werkelige innehåll och werldsforbåttaren, som ännu är "raa i exercitierna," måste göra den erfarenheten, att det "staar ham meget tilbage al lære," om han än kan bewisa att "Morlille er en Sten" eller att "Degnen er en Hane."

En lika djuptänkt grundtanke går igenom den politiske Kandestöber. Wi hafwa här en stor politiker för oss, som tror sig kunna stöpa om staten så som han stöper om gamla tennstöp. Han ser grandet i sin broders öga; men icke bjelken i sitt eget. Det är honom en lappris sak att klandra öfwerheten; ty han ser djupt in i ställningar och förhållanden. Geert Bundtmager talar ut hans innersta tankar när han säger: "Gid jeg var paa næste Rigsdag en Time; jeg vilde hviſte Chur-Fyrsten af Maynz noget i Örene, som han skulde takke mig for. De godt Folk veed ikke, hvorudi Tyfflands Interesse bestaaer. Hvor har man nogen Tid hørt en Kejslerlig Residentens-Stad, som Wien, uden Flode, eller i det ringeste uden Gallejer? De kunde nok holde en Krigs-Flode til Rigets Forsvar, der gives jo nok Krigssteuer og nok Römer-Monathen dertil. See! om ikke Tyrken er klogere. Vi kan aldrig lære bedre at føre Krig, end af ham. Der er jo Skove nok baade i Österrige eller Prag, dersom man kun vilde bruge dem enten til Skibe eller Master. Havde vi nu en Flode i Österrige eller Prag, da lod nok Tyrken eller Franzmanden fare att beleire Wien, og vi kunde gaae lige til Constantinopel. Men Ingen tænker paa saadant." — Men när vår kandestöber kommer i tillfälle att afgifwa prof på sitt politiska snille så kommer han till den insigt att

Naar en Kandestöber til

Bormesters Embed løber,

Er som naar Statsmand blive vil

I Haft en Kandestöber.

Han kan nemligen icke göra sig lös ifrån sig sjelf och sin egen uppfostran, fastän han söker att i utwertes åthäfwor wara en borgmästare. Hans dräng har fått livrée och hans Gedste en "Skjodehund," men tennet blifwer derföre icke silfwer. Han drager det stoft, som widlädde honom, med sig i sin nya sphaer. Denna Holbergs snillrika idee, som uttalar sig uti Henriks och Gedstes högst komiska betyende, innebär en storartad ironi öfwer den menckliga swagheten att wilja wara mera än man är. Det är något stort uti att weta att rätt inkränka sig. Detta är hufwudtanken i Randestöberens; och Herman von Bremen lär sig först genom de wederwärdigheter, som tima honom under hans inbillade borgmästarekap, att det är långt förnuftigare att wara herre i sitt eget hus, wore detta än så litet, än att taga stryk af sin hustru och — styra republiken.

Sådana storartade planer, som Holbergs, lägo öfwer Hallmans förmåga. Sjelfwa det underjordiska bränneriet, som blifwit så mycket prisadt, har ej någon skymt af högre åsigter. Detta stycke, det är putslustigt nog, det är tokroligt, det är till och med här och der qwickt, men är icke grundadt på någon sant komisk basis. Hela dess tanlegång wänder sig kring bränwin och ideligen bränwin och kan icke hafwa något annat intresse än det för bränwinsbränningens fortsättande äfwen i andra werlden. Detta omdöme kan tyckas wara hårdt, men det kan rättfärdigas. Ty hela stycket är baserat på en dubbelhet; Hallman winglar emellan sin råare och sin ädlare poetiska natur. Den sednare tillkännagifwer sig i de rent humoristiska och fantastiska drag, som der och hwar förekomma, och den förra i det stora poetiska mistaget, att göra ett stycke, som borde wara helt och hållet fantastiskt, till ett intrigt stycke, som sättes i gång af motiver, som hafwa allt för mycket widrigt uti sig, för att wara rent komiska. Styckets katastrof tillwägabringas genom ett förräderi föranledt af hämdlystnad och ilska hos den af Jockum distillator föröslämpade Satiren. Detta är ett brott, att wi må så uttrycka oss, emot den komiska ofskulden och wäcker owillkorligen hos läsaren eller åskådaren en tanke, om ej på medlidande dock på sårad rättskänsla, och der en sådan tanke kommer med i spelet, der är det förbi med komiken. Att till och med de domare, som å Plutos wägnar dömt Nasenblom Jockum och de öfriga, supa sig druckna af det confiskerade bränwinet och falla uuder bordet, kan wara putslustigt nog, men att den ilska, kalla och beräknande Satiren står ensam qwar för att häna de stackare, i

hwilkas brott han deltagit, men hwilka han litwål förvärdt, förer oss in i en helt annan sphaer än den godlynta humorns.

I Jeppe på berget har äfwen Holberg målat en drinkare, men han har målat denne drinkare poetiskt såsom Bellman målat sina. Ty Jeppe, så wäl som Bellmans Heroer, äro drinkande individer, som på en gång äro för åskådaren objectift lustiga och lustiga öfwer sig sjelfwa. Men Hallmans drinkare wädja till åskådarens sympathier för ruset, utan att le öfwer sin egen dåraktighet. Så säger Madam v. Dangig i det underjordiska bränneriet: "das war ein delicaten sauf; jach försäcker det schall plise unter mine händers förwandlet till ett goldtwasser. Schäl herr Directer undt Secretair, schäl herr Schulmeister, schäl herr Tisflater, schäl herr Satir, schäl Elbum, schäl Else; Ach pin donder das war schent!" Likaledes Finkel då han smakar på Nasenbloms bränwinsfuktade skorpa: Nam, nam, nam, nam, det war en läcker bissen; pog slapperment! hwad det rafraicherar, nam, nam!" Sådant är råhet. När Hallman ej har annan katastrof att bjuda på, än att låta sina Bacchanaliska hjeltar falla under bordet eller tumla utföre en källartrappa och bryta nacken af sig, så wet deremot Holberg att under ruset låta den rusiges karakter röja sig, eller att wi må nyttja ett sådant uttryck, hans ösinne framträda. Så börjar t. ex. den fege kufonen Jeppe, hos Jakob Skoemager att tala om sina frigsmandater, som så högst komiskt kontrastera emot hans bäfwan för "Mester Erich," samt gifwer derigenom åskådaren tillfälle att blika in i hela Jeppe-naturen, hwilken endast ofullständigt kommer till wår kunskap under hans nytra tillstånd. Detta är en sant poetisk uppfattning. Men Jockum Distillator, Nasenblom, Finkel m. fl. äro endast supare, wederwärdiga under alla andra wilkor än det, att åskådaren deltager i deras bestialiska njutning. Och att detta wilkor är ett opoetiskt wilkor, derom torde ingen twiswel böra kunna uppstå.

I individualisering står Hallman ännu längre efter Holberg, än han står som compositor i allmänhet. Holberg har en outtömlig rikedom på individuelt tecknade karakterer. Hans Jeppe, hans Erasmus, hans Peer Degn, hans Studenstrup, hans Corfig, Pernille och Henrik icke till förglömmandes, äro storartade komiska typer, som redan wunnit sin odödlighet. Men icke så Hallmans. Med förundran läser man i den ofwan citerade recensionen i Upsala litteraturtidning att Hallmans personer "icke, som i de flesta Fransyska

Komedierna, äro tomma allmänna abstractioner, men rasst och säkert teknade individuier af en träffande local och temporalisning. Likaså äro dessa caricaturers handlingar och tänkesätt framställda med icke mindre komiskt lif och djerfhet, utan att vara inskränkt af någon affecterad penhet och falsk delicatez, eller att vara förswagade af förstulet frambrutande sentimentalitet." Den som uppmärksamt läser Hallmans skrifter måste inse, att alla hans personer, till följe derutaf, att de alla hafwa samma diktan och traktan, bränvinet, och alla samma local för sin verksamhet, källaren eller krogen, måste antaga ett gemensamt grundlyne, som hindrar all fri poetisk individualisering. De äro, redan innan de hinna till någon individuation, nedtryckta af den dunstrets i hwilken de wistas. Ett solklart bewis på denna sin oförmåga att skildra en verkelig karakter eller individ, ådagalägger Hallman sjelf derigenom, att han i sex af sina pjäser inför en person, som rådbråkar Svenska med Tytt accent, det enda medel med hwilket han tyckes vara i stånd att skilja en person ifrån en annan. I Petis och Delée, der en sådan halfstykt icke passade in i stycket, inför Hallman i stället en som bryter på Finska. Rec. i Swensk litteraturtidning anmärker äfwen denna omständighet; och bekänner, med en märkelig motsägelse, att "Hallman icke allenast röjer en bristande uppfinning af komiska situationer, hwadan Hallman och helst, parodiskt, lånte dem från förewarande stycken, utan äfwen en märkelig enförmighet i karaktererne — nästan alla driufares och källargångares."

Den enda gång, utom i tillfället gör tjuftwen, då Hallman afwiker från sin plägsed att endast skildra ruset, är i Skeppar Nolf och des esterspel Bousaronerna. Men här förekommer en annan betänkelighet, nemligen en jagt efter grofwa twetydigheter, som nästan går för långt. Äfwen Holberg är i detta affeende icke så noqa. Men Holbergs twetydigheter förekomma alltid som rena tillfälligheter, alster af ett öfwerdådigt lynne, som äfwen häri måste vara fritt, emedan Holberg verkeligen står på frihetens ståndpunkt. I detta affeende liknar Holberg Shakspear. Men i Bousaronerna äro twetydigheterna hufwudsak och hela stycket anlagdt på ett från början gifwet ösedligt förhållande. Man skulle kunna göra den invändning, att Holberg besinner sig i ungefär samma sphær i sin Barselstue. Men under intet annat wilkor än att man missförstår Holberg kan en sådan invändning göras. Systningen i Barselstuen är helt och hållet

motsatt systningen i den Hallmanska pjesen. Hallman målar en äkta man, som står der på det oförskämdaste sätt bebragen, en man, som blir komisk för det han litat på äkta tro; Holberg återigen en äkta man som bedrager sig sjelf och blir komisk för det han icke litat på äkta tro. Det förre är en falsk, det senare en sann och stor komik. "Barselqvindens" karakter är också, ehuru hon icke mycket framträder, af Holberg målade med oändelig sänhet och själskönhet, då deremot Gunnild är en slyna af det gemensame slaget. Samtalet emellan Corfis och Troels i första akten, tredje scenen, af Barselstuen, är ett herrligt mästestycke af komik, jemförligt med hwad något land har ypperst, och innesfattar i sig, kunde man säga, hela styckets motivering. Deremot slutas Hallmans stycke med ett gapstratt, som är så mycket widrigare, som det är listens gapstratt öfwer godtrogenheten.

Frågar man nu huru det funnat komma sig att Thorild satt ett så stort värde på Hallmans burlesker, så kan intet annat swar gifwas än det, att Thorild, twertemot hwad han sjelf påstår, dock betraktat dem som parodier. Det är icke otroligt, att han, wid jemförelsen emellan Hallman och Holberg, hufwudsakligen haft Holbergs Peder Paars för ögonen, en dikt med hwilken Hallmans dikter kunna jemföras. Ty såsom parodist är Hallman utan twiswel högst lycklig. Parodien öfwer elegien till Zephis är tillfyllest bekant och behöfwer ej omnämnas. Bland Hallmans öfriga parodier har man annars merändels citerat de rääste, t. ex. "Bränwinsnäsan alla tider" samt "Färr schall ein stiel plise, färpittedt till ein schu," m. m. Mindre groft och mera poetiskt parodierar han, t. ex. Mechtilds ord i Gyllenborgs Birger Jarl:

Jag kan ej mig bedra . . Det är det falska skäl,
 Det högmöb, som mitt lif bland wilba wägor kastat,
 Som från en Thron mitt fall har hastat;
 Det härjar nu mitt lefnads wäl.
 Den storm, som mig mot klippor drifwit,
 Mig drifwer ur en önskad hamn . .
 Bland allt hwad jag har öfwer gifwit,
 Jag saknar ända till dens namn,
 Af den jag troget älskad blifwit.
 Om jag dock ägde det . . Jag för ett dödad hopp,
 Det namn i hjertat skulle skrifwa.
 Men jag min kärlek offerar opp;
 För mig bör allt förloradt blifwa . .
 Ät högmöb! segra då . . förnöjt ett tomt begär,

Du wålnad af min fordna lycka,
 Och sök en bild ur hjertat rycka,
 Som än dig öfverwåldig är.
 Våt intet lemnas qwar, som kan din magt bestrida!
 Men . . han är här . . hwad twång jag måste lida!

Med dessa Gunilds i Skeppar Rolf:

Åk högmö! ståt mig bi, kom tygla mitt begär,
 Du blotta återstod af all min förra lycka,
 Sök denna sjömans-swån utur mitt hjerta rycka,
 Som ganska djupt är inqwarterad der.
 Min förra man likwål, uti sin tid så mågtig,
 En Telse Rådman war, uti sin tjenst så dryg,
 Om wintren stimpålsklädd, war dock om sommarn prägtig,
 Med wäst utaf kallmink och rock af Westgöths tyg,
 Spanst rör med silfverring, och mäsingsknapp uppå,
 Med stor och dyrbar hatt, som kosta nio daler,
 I mörkbrun trind peruk, sågs alltid proper gå,
 Han söp ur tumlare och drack utur pocaler.
 Ur tjensten fri han knapt sig någon hwila gaf,
 Med gödsel han försåg war wackra trädgårdstappa,
 Förbödd att aldrig swin på stadens gator släppa,
 Och stod och mette fisk liksom en annan slaf.
 Han tänkte stort och starkt derpå bewis man har,
 Man honom aldrig fick att skjutsa in persona,
 Han wiste att sin brunte ssona,
 Han wiste och hwad karl han war.
 Bör jag förnedra mig? Bör jag då ej bestrida,
 En Båtsmans driftighet? Men se! han kommer der,
 Åk! hwad en enka måste lida.

C. A. H.

Pædagogik.

(Slut fr. nr 30.)

6. Om Swenska Elementarlärowerken och deras förbättring i anledning af Herr J. A. Hazelii skrift "om Studentexamen och Elementarlärowerkens brister." Stockholm, Norstedt et Söner. 1843. Priset 32 sk. Banco.

Titeln på denna skrift wisar tillräckligt anledningen till och afsigten med densamma. Då Herr Hazelius i sin ofwannämnda skrift både widt och bredt ordat om vårt Elementarlärowerks stora brister och ofullkomligheter, hwilka han påstår hafwa sin egentliga grund i det wid undervisningen i våra Elementarlärowerk

begagnade klass-systemet, samt föreslagit såsom enda medlet att afhjelpa de stora bristerna, införandet af den f. k. fria flyttningen eller den method, som brukas wid nya Elementarskolan i Stockholm; så har förf. deremot wisat i den annonserade skriften, att, hwilka än bristerna i våra Elementarlärowerk äro, hafwa de ej sin grund uti klass-systemet, hwilket såwål författaren som hwarje erfaren och opartist skolman anser för det enda rätta wid den publika undervisningen, samt att, om den method, med hwilken är experimenteradt wid nya Elementarskolan i Stockholm, skulle wid våra öfriga Elementarlärowerk blifwa införd, wore det slut med all grundlig undervisning. Ref. kan ej underlåta att till förf. af den anonyma skriften hembära den hjertligaste tackägelse för detta för-tjenstfulla arbete, hwarigenom enhwar, som tillförne möjligtwis varit något wacklande i sin öfvertygelse om dessa för hwarje samhälle wigtiga frågor, kommit till en bestämd och på förnuftiga grunder baserad åsigt af saken. Ja, Ref. wågar påstå att genom denna skrifts utgifwande har mera blifwit tillgjordt i uppfostringsfrågan, än som blifwit uträttadt wid flera af de för samma fråga nedsatta komiteer och revisioner. Och om Regeringen wid reorganisationen af våra Elementarlärowerk skulle finna nödigt, att icke allenast, såsom hittills öfligt varit, infordra wederbörande Ephe-rens utlåtande, utan äfwen de tjenstgörande skolmännens, så kan den vara wis på att nu erhålla bestämda och för det slutliga afgörandet tjenliga swar. Och till denna stadgadel öfvertygelse i dessa wigtiga frågor har den ofwannämnda skriften i ej ringa mån bidragit.

Denna skrift, hwarur Ref. redan anfört flera momenter wid recensionen af Herr J. A. Hazelii uppsats i samma ämnen, är den yppersta, åtminstone i swenskt tryck, som fallit Ref. i händerna. Ref. wet ingen swenskt skrift i detta ämne, som med denna kan komma i jemförelse, om ej en af Landshöfding Hans Järta, som bärer titel: "Om Sweriges Lärowerk — Stycken ur en afbruten Skrift — Upsala, Palmblad et Comp., 1832." Med denna senare skrift har den annonserade mycket syftontycke, och Ref. tror sig, utan att säga förmycket, kunna påstå, det hwar och en, som intresserar sig för skolan och universitetet, för det upp-wärande slägtets sanna bildning, skall erfara tillfredsställelse, glädje och uppbyggelse efter att hafwa genomläst detta förtjenstfulla arbete.

Lika lätt det å ena sidan tyckes wara att refere-

ra en strift, hwars innehåll Ref. till alla delar godkänner, lika swårt är det å andra sidan att wälja några utdrag, då striften är af den beskaffenhet, att man med skäl kan påstå, det hwarfen ett jota blifwit sagdt förmycket eller förlitet, och då det ena så sammanhänger med det andra, att des sönderplittrande skär en i själen, som såge man lemman slitas från en lifslefswande tropp.

Striften widrörer, såsom des innehållsförteckning utwisar, följande momenter:

Uppfostran, familjen, skolan, läraren, Klafsläsningen, hemlegorna, lärjungarnas sjelfverksamhet, den sanna wegelunderwisningen, offentlighetens inflytelse, den Sokratiska methoden, skoltukten, examina, lärjungarnas olika anlag, kamratskapet, den ambulatoriska läseordningen, walet af läroämnen, de klassiska språken, inwändningar mot deras studium, läroämnenas ordning, ämnesläsningsmethod, kursläsningen, den fria flyttningen, öfwerläsning på lärorummet, wegelunderwisningen, anmärkningsböcker, straffklaf, Elementarunderwisningen i andra länder, den nya Elementarskolan i Stockholm, den nya Studentexamen, rätta orsaken till des öfwerlagade stadliga verkningar, fullständiggande af tabellen öfwer bethgen i studentexamen, privatisterna, Elementarlärowerkens uppgift, den nya Studentexamens inflytelse på Gymnasierna, Gymnasii- och Skolunderwisningen, sättet att afhjelpa den nya studentexamens olägenheter, underwisningswerkens tillstånd förr och nu, grunderna för deras förbättring, läroanstalternas organisation, lärarnes bildning och beskaffenhet, det norska utkastet till lag för lärdomsskolorna.

Åf dessa momenter hafwa wi redan, såsom ofwan blifwit sagdt, anfört hwad förf. yttrat om kursläsning, den fria flyttningen m. m. som utgör det egendomliga wid nya Elementarskolan i Stockholm, och wi wilja här endast tillägga förf:s tankar om skolan såsom uppfostringsanstalt, de klassiska språken, Elementarlärowerkens uppgift och förbättringar.

Sid. 2 yttrar sig förf.: "Den idé som ligger till grund för det Swenska Lärowerkets inrättning, är begreppet om uppfostran.

Uppfostran är den harmoniska utvecklingen af menniskans alla förmögenheter. Bland de mångfaldiga anlag, med hwilka barnet, wid sitt inträde i werlden, är begäfwadt, finnes intet enda, som icke först genom öfningen måste bringas till full werklighet.

Sig sjelft lemnadt, skulle barnet icke kunna ändamålsenligt fullborda denna utveckling. Därföre omgifwes det af en äldre generation, som leder utvecklingen, som ser des mål och anwisar des riktning. Det får derunder aldrig lemnas ur sigte, att det är en fri, ehuru ännu omyndig kraft, som skall utbildas; den ledande måste därföre, under det han inwerkar på denna, alltid tillika uppfordra den sjelf till werksamhet.

Inom familjen har uppfostran sitt första och förnämsta fält. Familjens inflytelse är både alltför tidig och för mångfaldigt stark, att den icke skulle öfwerwäga hwarje annan, samt kunna, efter sin olika beskaffenhet, befrämja eller motverka denna. Det saderliga allwaret, den moderliga ömheten utvecklar barnets anlag och rättar des fel; wälartade syftan styrka det i lydnaden för föräldrarnes bud. Barnet får således sin första utbildning af föräldrar och syftan.

Men familjen står icke ensam; bredwid den lefwa andra familjer och ett större samhälle omfattar dem alla. Detta större samhälle representeras i uppfostran af skolan. Barnets utbildning fortsättes här af lärare och kamrater.

Närmast är underwisningen det element, hwari skolans uppfostrande kraft werkar. Samma grundsatser, som gälla för uppfostran i allmänhet, måste äfwen här tillämpas. Läraren inträder i faders ställe; han gifwer wäckelse och ledning åt den späda tankekräften; han lockar den till allt större werksamhet och härdar den till des förmår att wägleda sig sjelf. Det lif, som werkar inom honom, meddelar sig åt lärjungen; sanningens makt, hwaraf han ledes, tändes i lärjungens själ en eld, som skall lysa och wärma denne wid hans arbete.

Den personliga beröringen mellan läraren och lärjungen, det lefswande ord, som utgår från den förre till den sednare, är således här af den största wigt. För att denna direkta inwerkan skall kunna äga rum, måste skolan, der den omfattar ett större antal lärjungar, fördelas så, att hwarje lärare eger sin krets, på hwilken han kan inverka wäckande, ledande, uppmuntrande, och hwilken kan bilda sig till ett helt, lifwadt af hans anda. Detta synes vara grunden till det urgamla bruket af slutna klasser; en djup affigt, icke slumpens lek eller ofunnighetens nödwändighet röjer sig i denna inrättning."

Sid. 22: "All kraft kan endast på ett sätt stärkas: genom öfning. Men öfningen wisar först då hela sin werkan, när den är stark och allsidig. De klas-

fliffa fpråkens ftudium uppfordrar tankekräften till en ftor anftängning; juft denna anftängning är det, fom utvecklar def ftyrka. Man har någon gång anfett detta wara ett ftäl att undwika läfningen af deffa fpråk och welat i deras ftälle införa ftudier, fom toge goffens tankeförmåga mindre i anfpråk. Men fler detta utbytte, få blifwer äfwen den fullwurne mannens fjälskraft fwagare: det är icke genom hwila på mjuka bäddar, fom man uppfoftrar ett härdadt flägte.

För det andra bör den öfning, fom gifwes åt fjälskraften, wara allfidsig, och här wifar fig grunden till det företråde, fpråkfstudier i allmänhet fäfom bildningsmedel ega framför mathematiken. Mathematiken uppfwar hufwudsakligen endaft den formelt logifka tankeverksamheten; hela omfånget af fjälskraftens ytt-ringar upptages endaft af fpråket, denna underbara ftapelfe, der mennifkoanden i fynlig bild affpeglar den innerfta mekanifmen af fina rörelfer, få att man kan falla fpråket den förkroppfligade tanken. Detta oändligt bildfamma material, i hwilket den ftapande anden, ware fig hos en individ eller hos ett folk, lemnat i finnligt uttryck fpår efter fin verksamhet, är äfwen det tjenligafte ämne, hwarpå den gryende andliga kraften kan pröfwa fin förmåga. Men är fpråket i allmänhet det tjenligafte öfningsmedel för fjälskraften, få intages bland de ferkildta fpråken främfta rummet af de klaffiffa *). Stället ligger icke, fäfom några påftätt, deri att deffa äro döda, utan i karaktern af deras grammatikaliffa byggnad och inre anda.

Deffa fpråks rikedom på ändelfer gör det möjligt, att endaft genom ordens former fullftändigt återgifwa den tanke, man will uttrycka, då deremot de nyare fpråken äfwen mäfte taga fin tillflykt till ordens tonwigt eller plats i meningen. De äldre fpråken erinra om den förmåga, plastiken eger att i upphöfd bild återgifwa ett föremål, då de nyare mera lifna måleriet, hwilket genom färgernas och perfpektivens

*) Till deffa räkna wi då, efter ordets wanligafte betydelfe, det Grekiffa och det Latinfka fpråket, icke t. er det Hebreiffa, hwilket hwarken till fin grammatikaliffa ftuktur har famma egenfkapet eller i kulturhifloriffi hänfende intager en lifriad plats. Då de förra tillhöra grundläggningen för all högre bildning, utgör Hebreiffans känedom egentligen ett wilkor för förwärfwandet af en djupare theologiff kunfkap.

tillgångar åftadkommer fin effekt. På deffa ftarpa konturer och lifafom påtagliga former är det fom tanken öfwar fig i de gamla fpråkens grammatik, och han winner derigenom en ftyrka och noggrannhet, fom på annan wäg icke ernäs. Widare är, i kraft af famma karakter hos fpråket, den talande wid meningarnes fannanfättning icke bunden wid någon wis ordföljd, utan kan med full frihet låta orden gruppera fig efter tanken och derigenom följa dennas äfwen finafte nyanser. Här af uppfommer den tillfredftällelse, fom en Grekiff eller Romerff; författares periodbyggnad ftänker på en gång i intellektuellt och efetiffi hänfende; genom bekantfkapen dermed foftas det finne för tankens riktiga uttryck, fom fedomera öfwerallt följer en klaffiff bildad person, få wäl wid hans egen literära verksamhet fom wid uppfattningen af andras. Slutligen hwilar öfwer det hela af en god Romerff eller Grekiff författares framftällning en anda af renhet, af öfökt och ofonftlad ftönhet, fom bildar och förädlar smaken."

Sid. 67: "Elementarlärowerkens uppgift är långt högre än att endaft förbereda till Studentexamen. Det är det uppwärande flägtets hela andeliga lif, fom i dem bör wärdas och till framtida förkofran utbildas. Hurwid denna utbildning hunnit få mogna, att ynglingen förmår med framgång fortsätta den på egen hand, är egenteligen hwad Studentexamen enligt fin beftämmelfe ftall pröfwa. Ofta kan denna mögnad wara wunnen genom fjälskrafternas ändamålsenliga utbildning, utan att examenspenfa blifwit med den noggrannhet inöfwade, att frukten blir ett owanligt ftort antal betyg. Erfarenheten wid Univerfiteterna bekräftar äfwen genom talrika exempel fanningen af denna annärfning. Mången, fom i Studentexamen erhållit endaft ett medelmåttigt antal betyg, gör fig fedomera känd för grundliga ftudier, och deremot fannas icke exempel, att på de meft lysande betyg i Studentexamen följt Univerfitetsexamina af föga utmärkelse. Äfwen med elever af den nya Elementarfkolan, fom erhållit de högfta witsord, lärer det hafwa inträffat, att deras efterföljande examina wid Akademien icke motfwarat de ftora förhoffningar, fom deras betyg i Studentexamen wäckt. Förklaringsgrunden fynes wara den, att det egentligen är förmågan att ftudera, fom ynglingen bör till Akademien medföra. Denna förmåga grundlägges i de lägre lärowerken, få wäl af den genom hemarbetet wunna öfningen att på egen hand utarbete fina stycken, fom af wanan att följa

en lärarens muntliga föredrag. Om wid det förberedande läroverket ingendera eger rum, förmå wi icke inse, huru en sådan förmåga skulle kunna framkallas. Den är likwäl mera wärd än ett, om än aldrig så omsorgsfullt inöfwadt kunskapsmått."

Sid. 81: "Ingenting är således önskligare, än att samma nitiska verksamhet till läroverkens förbättring, som i andra länder röft sig, äfwen hos oss måtte inträda, men lika wigtigt är äfwen, att denna verksamhet riktas på sådana punkter, der den är af behofwet påfallad. En önskwärd reform wore således ingalunda den, som, förbiseende icke blott alla wårt folks af ålder utbildade inrättningar och wanor, utan äfwen pedagogikens nyaste framsteg, omstörtade hela byggnaden af Sveriges offentliga läroverk, till förmån för en missförstådd utwidgning af werelundervisningsmetoden. En önskwärd reform wore den, som i affeende på undervisningsättet bibehöll de gamla, erkända grundsatserna, men undanröjde de hinder, som under tidernas lopp lagt sig i vägen för dessas tillämpning efter den ursprungliga ideen; som i affeende på undervisningsämnena, stödjande sig på den fasta grundwalen för all högre bildning, de klassiska studierna, tillika gjorde affeende på den nyare tidens mångfaldigt utgrenade behof; som i läroanstalternas organisation förjde för de industriella klassernas bildning, utan att upprycka rötterna till nationens vetenskapliga odling genom rubbade af lärdoms skolans karakter och mål; som genom upprättande af tjenliga bildningsanstalter för lärarne och genom betryggande af dessas ekonomiska ställning försäkrade läroverket om den verkställighet af gifna föreskrifter, som först gör all förbättring i undervisningsplanen rätt fruktbarande."

Slutligen will Ref. anföra det Norska utkastet till lag för lärdoms skolorna, hwarmed författaren slutar sin skrift: (sid. 83) "Lärdoms skolans mål förklarar vara att förbereda för den vetenskapliga bildningen och för det högre, andeliga lifwets utveckling intill den gräns, der akademiska studier widtaga. Hwarje fullständig lärdoms skola bör hafwa minst 4, högst 6 klasser, fördelade i 3 större afdelningar eller s. k. Bildningsstadier. På det nedersta bildningsstadiet böra de olika undervisningsämnena i hwarje klass öfverlemnas åt så få lärare som möjligt. På de tvenne öfre böra, så widt möjligt, samma lärare besörja undervisningen i samma ämne genom alla klasser. Wid undervisningen skall städse affes öfwandets af lärjun-

garnes sjelfverksamhet samt wana wid klarhet och beständighet i uttryck.

Undervisningsämnena äro af språk: Norska, Latin, Grefiska, Tyska och Franska; af wetenskaper: Religion, Mathematisk, Historia och Geografi, samt elementerna af Fysik och Astronomi. För Latinet äro i det nedersta bildningsstadiet beräknade 9 timmar, för Latinet och Grefiskan på de tvenne öfre bildningsstadierna 15 af 32 undervisningstimmar i weckan. Hwarje lärjunge är i allmänhet förpligtad att deltaga i undervisningen i alla dessa ämnen.

Det skall städse hafwas för ögonen, att en sann kristlig anda genomtränger skolan och uttalar sig i alla de åtgärder, af hwilka hon betjenar sig för uppnåendet af sitt mål. Disciplinens ögonmärke skall vara, icke allenast att undaröjda hindren för lärjungarnes intellektuella utveckling, utan äfwen att befrämja deras sedlighet. Alla medel, som egga äregirigheten, böra med warsamhet användas.

Lärdoms skolans lägsta stadium skall tillika vara förberedande bildningsanstalt för sådana, som, utan att wilja besöka Akademien, önska att förwärfwa sig den för en högre borgerlig verksamhet erforderliga bildning.

Lärarne skola, förrän de kunna anställas, utom universitetsexamen, undergå en både theoretisk och praktisk pröfning.

Ingen får tillträde till den wid Universitetet förordnade examen artium, han må hafwa åtnjutit offentlig undervisning eller enskildt, förr än han underkastat sig en "mogenhets-pröfning" wid en fullständig lärd skola. Ingen lärjunge i en lärdoms skola får (utom i utomordentliga fall) undergå denna mogenhetspröfning, förr än han fulländat den för öfwersta bildningsstadiet bestända tvååriga kurs. Wid denna pröfning skall skriftligen författas: en latinisk stil, en öfversättning från Latin på Norska, samt en Norskt afhandling.

Efter denna pröfning och, hwad skolans egna lärjungar angår, efter den kunskap som i öfrigt eges om den ifrågawarande mogenhet i det hela taget, afgör Rektor och Skolråd, om dimission till Universitetet bör medgifwas eller icke. De som bedömas omogna, kunna först efter ett års förlopp admitteras till förnyad pröfning wid någon skola.

Sådan är i sina grunddrag den plan, som i Norske blifwit uppgjord för skolornas förbättring. Med affeende på våra läroverk innebär den så wäl ett

erkännande af de grundsatser, på hvilka dessa hwila, som en anvisning af den riktning, i hvilken de böra vidare utbildas.

Ungdomen gömmer i sitt stöte Fäderneslandets framtid. På utvecklingen af de krafter, som slumra i des inre, beror det, om ett fritt, ädelsinnadt och bildadt folk inom våra landamären skall genom fredliga idrotter återkräfwä det rum bland Europas nationer, som wi fordom genom wapnens rätt hafwa intagit. Må derfor en helig wigt fästas wid befrämjandet af denna utveckling och ett allwarligt nit för undervisningens förbättring lifwa hwarje medborgare, som älskar sitt fädernesland! Men må derunder aldrig förgätas, att samma pligt, som manar att rastlöst sträfwa framåt till detta mål, hjuder att undwika hwarje felsteg eller förvirring."

G. M. S.

Notiser:

De tyska filologernas och skolmännens 7:de sammankomst, som detta år hölls i Dresden d. 1—5 Oktober, war besökt af 416 deltagare, således räknande dubbelt större frekuensi än de flesta af de föregående sammankomsterna. Gottfried Herrmann presiderade. Då förut endast grekiska och romerska filologien brukat wara representerad wid dessa möten, tillkom denna gång en talrik sektion Orientalister, under Professor Fleischer från Leipzig ordförandeskap; bland de viktigaste resultaten af dessas förhandlingar är att nämna stiftandet af ett "Gesellschaft für die Kunde des Morgenlandes," till hwars verksamhets föremål äfwen kommer att höra utgifwandet af en tidskrift. Också i öfrigt war denna kongress ganska märkwardig och har man allt skäl att med längtan motse den utförliga berättelsens publicerande. För nästa år har Darmstadt blifwit utsedd till mötesplats, Director Dilthey derstädes utnämnd till President och Professor Wagner till Vice-President.

De nordtyska filologernas och skolmännens förening hade sitt årsmöte i Göttingen wid samma tid den stora allmänna församlingen ägde rum i Dresden. Proposition hade, med anledning af detta samtida sammanträdande, till föreningen ingått att detta år sluta sig till den sednare, men embets- och andra förhållander hindrade de flesta af föreningens medlemmar från en widlyftigare bortresa. Mötet war talrikt bewistadt, under Professor Rektor Meyers presidium, och des förhandlingars innehåll intressant. Bland annat förekom ett föredrag af Dr. Pansch från Göttingen "über die Behandlung der lateinischen Grammatik mit Bezug auf Madwigs lateinische Grammatik," hwaruti, med allt erkännande af Madwigs förtjenster i flera fall, icke blott hans klander af de tyska prestationerna i latiniska grammatiken tillbakawisades, utan äfwen ådagalades huruledes Madwig ingalunda själf tillfredsställer sina egna anspråk och särdeles saknar skärpa

och klarhet i definitionerna, hvilket också Madwigs förswarare, hvilka trodde att man borde på öfversättaren sluta skulden för mycket af det felaktiga, icke kunde neka till. — Göttingen walades till samlingsort för nästa år; Rektor Horn och Conrector Lucht utsågos till direktörer.

Nya dikter af Heinrich Heine. Denne "blirtrande" talang i de wittas gille, de sednare ären, såsom bekant, bosatt i Paris, har under förlidne sommar besökt sin födelsestad Hamburg och derstädes låtit besörja utgifwandet af ett helt, 27 ark starkt band nya dikter, som nyligen utkommit i bokhandeln och icke skall förfela att så wäl inom som utom hans fädernesland ädra, ga sig stor uppmärksamhet. En anmälare i en af Hamburgs tidningar yttrar: "Det är ej blott nya dikter i "det gamla maneret," utan alldeles nya, helt och hållet ursprungliga, alldeles friska, nya så till form som innehåll, en hel rik wär full af kärlek och hat."

"Det kan icke wara wår affigt att här lemna en kritisk af denna rikt blomstrande frans, endast uppmärksamheten wille wi skyndsamt fästa derpå. Det skall icke komma att felas boken utförliga och grundliga kritiker, beröm och tadel, men det är en bok så ända igenom ursprunglig, så sjelfstrafvig, så egenomlig, så äkta och så helt poetisk, att den gör narr af hwarje kritik. Mer än någonsin de föregående werken af Heine skall denna bok blifwa samtidens egendom; ett och annat stycke som derstädes förekommer (t. ex. an den kosmopolitischen Nachwächter etc.) äro ju redan i hwar mans mun, fastän de här för första gången finnas tryckta."

"Desa nya dikters innehåll är af olitartad natur. Början utgöres af Liebesgedichte under årtilliga rubriker; deribland befinna sig de lenaste lyriska toner fulla af den lufwaste musk. Derpå följa Romanzen, i brokig werking så till ton som innehåll, än djupt allvarsamma och tragiska, än åter komiska ända till wäckelse af högljudt löje. Efter romanzerna följa Seitgedichte, deribland det redan sedan 1832 till en och annan wärs bekanta stycket "an einen ehemaligen Goetheaner," två dikter an den kosmopolitischen Nachwächter, das neue israelitische Hospital in Hamburg, Georg Herwegh, Paulus och andra tidsföreteelser. Till dessa tidsdikter sluter sig en större dikt, som fyller en tredjedel af hela bandet, alltså är omkring nio ark stark, Heines sednaste, nyaste, friskaste och egnaste werk: "Deutschland, ein Wintermärchen, geschrieben im Januar 1844," i 27 kapitel. Denna dikt är den rikaste, mognaste, mest dotande frukten i hela fransen, men som just därför icke låter karakterisera sig med flygtiga ord. Skalden bekänner sig här öppet såsom son och efterföljare af Aristophanes, och sålunda råder också i denna dikt i botten sann aristophanisk humor, hvilken likwäl endast i denna bemärkelse måste uppfattas."

Dr. 33 af denna Tidning, utgifwes Lördagen d. 2 November.

Lund, tryckt uti Berlingska Boktryckeriet, 1844.

